

Daniel Spânu, *Tezaurile dacice. Creația în metale prețioase din Dacia preromană*, Ed. Simetria, București, 2012, 278 p. + 195 Pl.

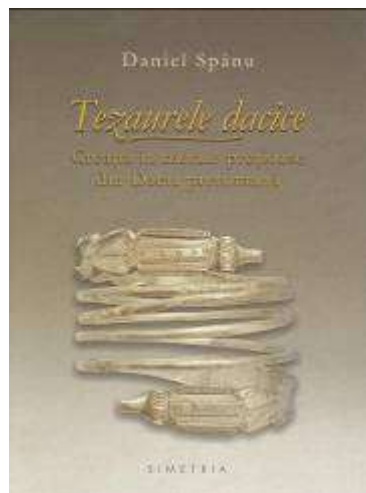
Apărută în cursul anului 2012, lucrarea de față reprezintă o formă actualizată a tezei de doctorat intitulată *Piesele de orfevererie din Dacia din secolele II a.Chr.–I p.Chr.* susținută de Daniel Spânu în martie 2006 la Universitatea București.

Spațiul supus cercetării – Dacia – este bine conturat în partea introductivă (Cap. I *Introducere*, p. 15-19) unde se fac și referiri mai mult decât utile referitoare la contextul cultural și istoric al înfloririi orfevereriei dacice. Deși preocupări, anticare și intelectuale, pentru produsele orfevereriei dacice se întâlnesc încă din perioada Renașterii, primele demersuri științifice apar de la mijlocul sec. XIX, autorul lucrării subliniind rolul important al contribuțiilor aduse de cercetători precum N. Fettich sau K. Horedt (vezi Cap. II *Istoricul Cercetării*, p. 20-26).

O concisă prezentare a surselor de informație, a împrejurărilor în care au fost făcute descoperirile, circulația ulterioară a pieselor precum și a modului de publicare este făcută în cele de al treilea capitol intitulat *Starea și relevanța informației* (p. 27-31). Pornind de aici autorul analizează obiectiv contextele arheologice din care provin piesele studiate (Cap. IV *Contextele arheologice: așezări, morminte, tezaur*, p. 32-39), propunând mai multe modele dintre care cel mai plauzibil pare a fi cel al depunerilor votive în mediul natural.

O problemă foarte interesantă este discutată în Cap. VI *Originea metalelor prețioase* (p. 88-93). Prezența numeroaselor obiecte din argint într-un spațiu sărac în astfel de zăcăminte, și fără dovezi clare de exploatare înaintea organizării romane a mineritului și metalurgiei în Dacia, îl determină pe autor să ofere ca cea mai plauzibilă ipoteză reciclării parțiale a loturilor de drahme și denari republicani importate în prima jumătate a sec. I BC. Lipsa unei economii monetare în Dacia au determinat probabil convertirea monedelor în podoabe, autorul presupunând aici și posibilitatea folosirii unor etaloane monetare.

Urmând „lanțul tehnologic”, Cap. VII *Tehnici de execuție și de ornamentare* (p. 94-99) face o prezentare a metodelor folosite pentru turnarea dar mai ales pentru prelucrarea mecanică a metalelor prețioase și tratarea suprafețelor pieselor de orfevererie, autorul observând și folosirea anumitor tipuri de unelte. Interesante sunt și

observațiile cu privire la tratamentul particular aplicat anumitor piese, în privința posibilității deteriorării lor intenționate sau efectuării unor reparații (Cap. IX *Tratamentul aplicat de pieselor de orfeverie în vechime*, p. 106-110).

Foarte importante în structura lucrării sunt și capitolele legate de interpretarea pieselor de orfeverie dacică. Din punct de vedere tipologic au fost identificate mai multe categorii de obiecte: accesorii vestimentare (fibule și catarama), o mare varietate de piese de podoabă (brățări, colane, verigi) și recipiente din metal prețios; pe care le analizează separat din punct de vedere tipologic și cronologic (Cap. V *Morfologia orfeveriei dacice*, p. 40-87).

Tot o abordare tipologică se poate observa și în privința analizei motivelor ornamentale (Cap. VIII *Considerații asupra ornamenticii orfeveriei dacice*, p. 100-105), care sunt împărțite în: geometrice și abstracte, vegetale, zoomorfe; la care se mai adaugă și o prezentare a anumitor efecte plastice. Pe ansamblu, autorul remarcă existența a două tendințe stilistice distincte. Fibulele, colanele și brățările sunt decorate mai ales cu motive geometrice, executate în funcție de morfologia fiecărei piese, în vreme ce pe cupe și falerele se regăsește un decor mai amplu, frize și chiar compoziții ornamentale, la care se adaugă de multe ori decoruri vegetale.

Separat este abordată semnificația *iconografiei și mitologiei în orfeveria dacică* (Cap. X, p. 111-120) în care sunt identificate mai multe tipuri de personaje și teme cu reprezentări ale unor divinități feminine și eroi-cavaleri însoțiți în multe cazuri de reprezentări zoomorfe. Descoperirile cunoscute indică o iconografie ce reflectă o unitate mitologică pe un teritoriu cu diferențe clare în privința manifestărilor funerare și votive, fapt ce poate fi explicat printr-o valorizare diferită a celor două componente ce stăteau la baza mitologiei locale. Inventarele tezaurilor sunt percepute ca depuneri ale unor garnituri de port feminine; în schimb majoritatea înmormântărilor de tip Padea-Panagjurski Kolonii ilustrează simbolizarea statutului de luptător-cavaler al defunctului. Diferența geografică dintre o arie a tezaurilor (în special Transilvania, unde înmormântările sunt rare) și o arie cu înmormântări cu echipament militar (în jurul segmentului oltean al Dunării – aici tezaurele sunt rare) este, potrivit autorului, expresia traducerii în planul ritualurilor de către două comunități învecinate a componentelor feminină și masculină din puțin cunoscuta mitologie dacică. Autorul propune deci, poate într-un mod mult prea succint, o subîmpărțire a spațiului cultural dacic în grupe distincte, diferențiate net pe criterii rituale. Desigur, aprofundarea detaliată a acestui aspect nu își găsea locul într-o lucrare dedicată orfeveriei dacice; ideea ar putea fi însă reținută ca ipoteză de lucru tentantă și ar putea fi dezvoltată în studii viitoare.

O atenție deosebită este acordată *analizei inventarelor precum și conținutului și semnificației acestora* (Cap. XI, p. 121-137). Pornind de la identificarea unor clase de inventar, autorul observă combinarea unor anumite categorii de piese (a. inventare ce

conțin exclusiv piese de port și podoabă; b. inventare ce conțin preponderent recipiente; c. inventare care conțin preponderent falere) pe care le analizează în amănunt. Pe ansamblu din compoziția tezaurilor dacice reies două categorii principale: cea mai numeroasă este cea a „garniturii de port”, care reflectă o identitate simbolică individuală; în vreme ce cea de tip „cumul” indică o identitate colectivă sau instituțională – acestea putând fi interpretate ca indicatori ai unor centre de putere regională.

Capitolul XII intitulat *Cronologia relativă și absolută* (p. 138-145) este dedicat discuțiilor privitoare la cronologia unor anumite categorii de piese cum ar fi monedele, vesela de lux, fibulele de import precum și relevanței cronologice a asocierilor de tipuri reprezentative. Importantă este sincronizarea principalelor grupe de obiecte cu fazele circulației monetare în Dacia. Astfel, cele mai timpurii forme ale orfeveriei dacice (fibulele cu noduri, brățările circulare masive sau cele cu torsade, cupele *mastós*) se sincronizează cu perioada de aflux a drahmelor și a denarilor republicani târzii (cca. 80/70-30/20 a.Chr.); o a doua grupă de obiecte (brățările spiralice cu plăci terminale, fibulele cu scut și cele cu linguriță) se sincronizează cu cei mai timpurii denari imperiali și au fost create și folosite în timpul domniei lui Augustus și în deceniile imediat următoare (30/20 a.Chr.–20/50 p.Chr.). Etapa târzie a orfeveriei dacice se poate prelungi până în pragul cuceririi de către Traian (cca. 30/50–100 p.Chr.), numărul și greutatea pieselor scăzând considerabil. Autorul ar fi trebuit să sublinieze poate cu mai mult curaj că, de fapt, nu putem vorbi despre „o etapă târzie” a orfeveriei dacice în perioada 30/50–100 p.Chr., tocmai datorită rarității descoperirilor cu obiecte de argint databile în acest interval; nu se mai produc local tipuri specifice doar acestui interval. Autorul ar fi trebuit să explice cu mai multă fermitate această penurie prin diminuarea importului de monedă romană imperială la nord de Dunăre în sec. I p.Chr.

Analiza spațială a descoperirilor este făcută în Cap. XIII (*Chorologia orfeveriei dacice*, p. 146-161), ocazie cu care sunt identificate *zonele de concentrare și de dispersie* și sunt discutate semnificațiile și relevanța *răspândirii tipurilor reprezentative*, a *indicatorilor cronologici* și a *formelor de inspirație elenistică*. Relația spațială dintre categoriile de descoperiri prilejuiește autorului prezentarea unor foarte interesante studii de caz precum cele din zona Hațeg-Orăștie, depresiunea Târgu Secuiesc sau zona Sighișoara-Șaeș-Heitur de unde reies și o serie de caracteristici ale distribuției pieselor de orfeverie în teritoriu cum ar fi de exemplu segregarea aurului de argint care se observă atât în inventare cât și în teritoriu; sau concentrarea descoperirilor fie concentric, în jurul unor centre, fie distribuții lineare de-a lungul căilor de acces.

Lucrarea se încheie cu un succint dar elocvent capitol de concluzii (Cap. XIV *Orfeveria dacică – o formă originală de reprezentare culturală. Concluzii*, p. 162-166) dar și

cu un foarte interesant excurs dedicat recent descoperitelor brățări de aur de la Grădiștea de Munte, însoțite de un rezumat detaliat în limbile engleză și germană (p. 179-212), catalogul descoperirilor (p. 231-255), o listă bibliografică impresionantă (p. 259-276). Partea scrisă este completată și de 195 de planșe de o calitate grafică remarcabilă care ilustrează majoritatea obiectelor de argint și de aur dacice cunoscute (cca. 800 de obiecte), desenate de autor în mare parte după originale. Astfel, sub aspect documentar, lucrarea ni se înfățișează ca un cuprinzător corpus ilustrat al categoriei de materiale și descoperiri dezbătute.

În final nu putem să nu remarcăm o impecabilă organizare metodologică a temei abordate, într-un stil literar clar, concis și elegant care asigură o lectură ușoară și plăcută. Rezultatul unei munci asidue, efectuate cu deosebit profesionalism, cartea de față poate fi considerată, fără exagerare, una dintre cele mai reușite realizări ale arheologiei pre- și protoistorice românești din ultimii ani, constituind un foarte util instrument de lucru și, totodată, o contribuție bine întemeiată în studiul civilizației dacice și a fenomenului depunerilor votive în preistorie.

Sorin-Cristian AILINCĂI

*Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”,
Str. Progresului, nr. 32, 820009, Tulcea
sailincai@gmail.com*